

BUITEN

4^E JAARGANG N^O. 39.

ZATERDAG 24 SEPTEMBER 1910.

Foto M. Vff-Molenaar

UIT DE OMGEVING VAN MIDDELIE (N.-H.)

INHOUD:

UIT DE OMGEVING VAN MIDDELIE (N.-H.) ILLUSTRATIE BLZ.	457
OVERZICHT VAN DE WEEK.	458
LEGENDEN VAN PLANTEN, DOOR P. FRANSSEN Jz.	458
VAN BOKKING EN ANSJOVIS, DOOR W. J. M.	459
EEN MOOI GEBOUW IN AMSTERDAM, GEÏLLUSTR. BLZ.	460-463
DE ZEEHOND, DOOR J. DAALDER DZN.	462
FRUITTEELT, DOOR C. S., GEÏLLUSTREERD	463
HYDROCHELIDON NIGRUM (L.), DOOR W., GEÏLLUSTR.	465
FAZANTEN EN FAZANTENJACHT, DOOR L. SEEGER, GEÏLL.	466
EEN MERKWAARDIGE ZWAM, DOOR L. DORSMAN CZN., GEÏLLUSTREERD.	468
LIMBURGSCHES SAGEN EN LEGENDEN, D. A. F. V. BEURDEN	468
IN DE SCHADUW (GEDICHT), DOOR J. WINKLER PRINS	468
HERFST (GEDICHT), DOOR S. G. REDDINGIUS-V. HARLINGEN	468

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS

Alle kopij, ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74-76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

OVERZICHT VAN DE WEEK.

13 SEPTEMBER. Scheepsramp bij Scheveningen; een Marker schokker omgeslagen, waarbij de 4 opvarenden verdrinken.

Bij de verkiezingen in den staat Maine, die sinds 30 jaren overwegend republikeinsch was, behalen de democraten de meerderheid.

Overstromingen veroorzaken groote verwoestingen in het Roemeensche district Mehedinz.

14 SEPTEMBER. Opening van de landbouwtentoonstelling te Hoorn. Laatste dag der Amsterdamsche vliegweek. Jan Clieslagers maakt sensatie door zijne stoute vluchten.

Opening der Grieksche Nationale Vergadering door den koning.

Het Bulgaarsche ministerie-Malinof dient onverwacht zijn ontslag in.

Het passagiers-luchtschip Zeppelin VI, dat reeds zijn 35^{en} tocht had volbracht, verbrandt te Baden-Baden door het vlamvatten der benzine ten gevolge van onvoorzichtigheid der machinisten.

Een deputatie van den Duitschen Slagersbond gaat den minister van landbouw verzoeken, maatregelen te nemen tegen de onmatige stijging van den vleeschprijs, maar krijgt nul op het rekest.

Het congres der Engelsche vakverenigingen te Sheffield besluit te streven naar aaneensluiting van de vakverenigingen met de General Federation en met de arbeiderspartij, om eenmaal, zoo noodig, de algemeene staking te kunnen uitroepen.

15 SEPTEMBER. Aankomst van den Koning en de Koningin der Belgen te Amsterdam.

Verkiezingen voor het Parlement der Zuid-Afrikaansche Unie. De ministers Botha, Hull en Moor worden door de unionisten verslagen. De vermoedelijke uitslag zal zijn: 66 nationalisten (regeringspartij), 38 unionisten (partij van Dr. Jameson), 4 leden van de arbeiderspartij en 13 onafhankelijken.

President Taft houdt te Beverley in Massachusetts een rede, waaruit blijkt dat de vrede tusschen hem en de „insurgenten” gesloten is.

Mijnongeluk te Sullivan in Indiana, waarbij 200 werklieden bedolven worden.

16 SEPTEMBER. Groot-Nederlandsch Studenten Congres te Leiden.

Woelige tooneelen in de Grieksche Nationale Vergadering. Naar aanleiding van het debat over de bevoegdheid der vergadering worden enkele leden handgemeen.

18 SEPTEMBER. De Sociaal-Democratische Arbeiderspartij houdt te Amsterdam een kiesrechtbetoging, de grootste die ooit in Nederland gehouden is.

19 September. Officieel wordt uit Pretoria gemeld, dat Botha eerste-minister blijft.

LEGENDEN VAN PLANTEN.

ZEUUS, de zoon van Kronos en Rhea, Koning van Hemel en Aarde, Heerscher in 't godenrijk, dat naar het volksgeloof der Grieken op den met nevelen omgeven top van den Olympos gevestigd was, had openlijk zijne zuster Hera tot zijn gemalin verklaard. Hij ontvlamde echter in liefde voor Alkmene, de dochter van Elektryon, koning van Mykénai, welker zoon Herakles een der grootste en meest vereerde van alle Grieksche Heroën werd.

Alkmene, den toorn van Hera vreezeende, legde haren zoon te vondeling. Athena, de meest geliefde dochter van Zeus, maakte van deze omstandigheid gebruik, en geleidde, als bij toeval, de gemalin van den Oppergod naar de streek, waar zij den knaap moesten aantreffen. Daar Hera het haar getoonde kind niet kende, liet zij zich gemakkelijk door hare gezellin overreden, om het te zoogen. Dit deed haar echter zulk een pijn, dat zij het kind gramstorig van zich stiet, zoodat een stroom van melk zich een weg baande langs den hemel, waardoor de schitterend witte melkweg ontstond. Uit een druppel, op de aarde gevallen, kwam de eerste witte lelie voort.

Het rosmarijnkruid, behoorende tot de Lipbloemigen, versterkt door zijn geur het geheugen. Daarom werd het oudtijds steeds bij bruiloften en begrafeniszen gebruikt.

Met het aanbrengen der versieringen bij huwelijk en overlijden waren vrouwen belast, die den naam droegen van Versiersters. Haar uithangbord was een half achtkant glazenkastje — het Versiersterskastje — met de vlakke zijde tegen den gevel gedrukt.

Het was gevuld met bloemen, waaronder rosmarijn, te midden waarvan een dominee op den preekstoel prijkte met een bruid en bruidegom voor zich. In Amsterdam woonden deze Versiersters allen in dezelfde steeg, die daarom de Rosmarijnsteeg heette.

Kruiden in den St. Jansnacht (24 Juni) geplukt vermeederen het melkgevend vermogen van de koeien, indien ze er mede worden gewreven.

Toen Jezus den laatsten adem uitblies, liep er door 't gebladerte van alle boomen een angstige rilling. Alleen de populier bleef zonder beweging. Sedert dien tijd moet hij, tot zijn straf, zijne bladeren rusteloos laten trillen. Snijdt men echter van een zijner takken zich een wandelstok, dan mag men loopen zoo lang en zoo ver men wil, van vermoeidheid is geen sprake.

Een hazelaar is een uitstekend middel, om verborgen schatten te ontdekken. Met de wonderdadige macht van deze struik was Jacob zeker ook reeds bekend, toen hij hazelaarstakken in de drinkbakken van het vee legde, teneinde zijn oom en schoonvader Laban te bedriegen.

Slaat men een kind met een vlierstok, dan wordt het in zijn groei belemmerd.

Met St. Sebastiaan (20 Jan.) komt het sap weer in de boomen.

Wordt de alruinwortel uitgetrokken, dan geeft hij een droef klagend geluid, dat doodelijk werkt. Daarom moet men dit laten doen door een hond, dien men er aan vastgebonden heeft, en zelf de ooren toestoppen.

Tot de Compositen behooren de Maria-distel en de Melkdistel. De eerste bezit prachtig witgeverfde bladeren, de laatste laat bij verwondingen uit bladeren en stengel een wit sap vloeien. De legende schrijft de witte kleur toe aan druppelen, die er op neervielen van de melk van Maria.

Een druppel van Jezus' bloed gaf 't aanzijn aan de mosroos.

De roos, oorspronkelijk wit, werd later rood gekleurd. De legende is 't niet met zich zelve eens, waardoor die kleurverandering ontstaan is. Soms zegt ze: door 't bloed van Abel, nadat Kain hem gedood had. 't Kan ook zijn van Eva's schaamteblos, toen zij zich door de slang had laten verleiden.

Meermalen noemt zij de bloeddruppelen, die Jezus van 't gelaat gutsten, gedurende zijn zielelijden in den hof van Gethsémané, of ook wel de tranen van Maria Magdalena. De Turken beweren, dat zij rood werd door een zweetdruppel van 't gelaat van Mohammed.

Op de plaats, waar een bloeddruppel van Jezus op den grond viel, schoot een Passiebloem op, die in haar kelk de vijf wonden, de nagelen en den doornenkroon te zien geeft.

Sedert Jezus gegeeseld werd met een roede van wilgentakjes, laat de wilg zijn takken neerhangen. Zoo is de treurwilg ontstaan.

Door een aanraking van Johannes den Dooper kwam aan de reeds groene boomen het nieuwe uitspruitsel, dat naar hem St. Janslot heet, en kreeg de Broodboom eetbare vruchten.

En toen dezelfde Johannes eens, bij een wandeling, zich de hand openreet aan een heester, begon deze tengevolge daarvan vruchten te dragen. 't Waren de aalbessen, die daarom in Duitschland Johannesbeeren heeten. De Judaspenning ontleent zijn naam aan Judas Iskarioth, die voor dertig zilverlingen zijn Meester verried.

Toen de duivel uit den Hemel verjaagd werd, ontlokte hij aan de aarde de Hondsbessenstruik, waaraan Judas uit wroeging zich ophing, nadat Jezus veroordeeld was om gedood te worden.

De Palm is in het leven der Oosterlingen zoodanig ingeweven, dat zij hem goddelijke eer bewijzen. Ook de Christelijke legende heeft zich van hem meester gemaakt, sedert het wonder van St. Christoffel, den grooten Christusdrager. In de hooge oudheid leefde er een verbaasd groote en sterke man, Offero geheeten. Hij zwoer bij zich zelve alleen dien Vorst te willen dienen, welke de machtigste op aarde was. Om hem te vinden, trok hij de geheele wereld rond, tot hij aan het hof kwam van een

Koning, in wien hij gevonden meende te hebben, wat hij zocht. Dezen bood hij derhalve zijne diensten aan. Nu gebeurde 't eens op een keer, dat er een minstreel aan het hof verscheen, die den Vorst zijne liederen voorzong. In één daarvan kwam telkens de naam Lucifer voor, en Offero bespeurde, dat de Koning dan een kruis sloeg. Op zijn vraag werd hem medegedeeld, dat de Vorst zulks deed om zich tegen den invloed van Satan te vrijwaren. Daaruit maakte Offero op, dat deze nog machtiger moest wezen dan de Koning, en hij ging op weg om den gevreesde te zoeken. Niet lang daarna vond hij hem en trad bij Satan in dienst. Maar als hij met zijn nieuwen meester reisde, viel 't hem op, dat deze sidderde, telkens als zij een kruis op hun weg ontmoetten. Hij maakte daaruit op, dat er nog iemand moest wezen, machtiger dan Satan. En wederom toog hij heen om den machtigste der machtigen te ontdekken. Op zijn tocht kwam hij in de hut van een kluizenaar, wien Offero zijn doel mededeelde.

„Dat is de Christus”, sprak de kluizenaar.

„En waar kan ik Hem vinden?” vroeg de reiziger.

„Gij vindt Hem door vasten en bidden”, luidde het antwoord. Maar Offero hield noch van het een, noch van het ander.

„Dan moet gij goede werken doen”, sprak de kluizenaar.

„In deze rivier, ging hij voort, „verdrinken alle reizigers, die haar willen oversteken. Zet u aan den oever neer en word veerman”.

En Offero deed alzoo. Hij trok een Palmboom uit den grond, die hem tot wandelstaf diende, en droeg op zijn rug de reizigers over 't water, waarin hij, hoe diep 't ook was, nooit verder weg zonk dan tot aan de knieën. Zoo ging het vele jaren aaneen. Eens op een nacht werd hij gewekt door 't geschrei van een kind, dat naar de overzijde wilde. Offero stond op, greep zijn staf, zette het kind op zijne schouders en stapte in 't water. Doch, voortgaande, klom het water al hooger en hooger.

Het kind werd zwaarder en zwaarder. Offero's knieën knikten en hij zonk dieper en dieper.

Met moeite bracht hij 't kind aan den overkant. Daar vernam hij, dat hij den Christus gedragen had. Van dien tijd af nam Offero den naam aan van Christoforus, dat wil zeggen Christusdrager. Hij predikte onder de heidenen en onderging den marteldood.

St. Christoffel wordt afgebeeld als een reus met een Palmboom in de hand, tot de enkels in 't water staande en met het kind Jezus op den schouder.

De wijnruit behoort tot de Rutaceën. In sommige streken van Engeland is 't nog de gewoonte bij elke rechtszitting een bundeltje van deze planten op de tafel te leggen. Volgens de overlevering toch, behoedde deze sterk riekende plant t gen besmetting, wat vooral noodig geacht werd bij personen, die uit gevangnissen kwamen. Overigens is 't een probaat middel tegen kinderstuipjes.

Legenden zijn het, en niets dan legenden, die wij hier mededeelden en toch neemt het volksgeloof ze hier en daar nog aan als waarheid.

P. FRANSEN Jz.

VAN BOKKING EN ANSJOVIS.

DIKWIJLS ziet men, het stedeke Monnikendam naderend, een dikke rookwolk zich boven de huizen en boomen verheffen en wist men niet beter, dan zou men allicht geneigd zijn te denken aan een uitdoovenden hooibrand, die nog smeulend, krachtig met waterstralen wordt bewerkt. 't Is een grauwwitte rookmassa, die daar hangt tusschen de daken der huizen en de toppen der boomen.

Die rookdamp, welke, als de wind het stadje inwaait, een branderige lucht verspreidt, beteekent voor een goed deel Monnikendam's welvaart. En al klinkt dit wat vreemd, toch is het zoo. En ieder rechtgeaard Monnikendammer neemt deze brandlucht gaarne op den koop toe, omdat hij weet, dat er dan in zijn stadje een stuk brood wordt verdiend.

Die rook is afkomstig uit de hangen. Hangen zijn laaggebouwde schuurtjes met steenen vloer en pannen dak, waarin de vorstpan door eene opening is gescheiden van de hoogste pannenlaag, zoodat over de geheele lengte van het schuurdakje, de rook gelegenheid heeft te ontsnappen.

In den hang hangen aan speten honderden haringen, die door middel van een op den steenen vloer onderhouden vuurtje, de metamorfose ondergaan van haring tot bokking. Dit vuurtje wordt aangelegd van rap of mot. Rap of mot is houtafval van scheepshellingen of klompenmakerijen en men staat verbaasd over de enorme hoeveelheden houtafval, die deze opleveren.

De haring heeft, om tot bokking omgewerkt te worden, een niet te heet, doch vooral een goed rookgevend, smeulend vuurtje noodig. En dit rap of mot heeft die eigenschappen — het smeult meer dan het brandt.

Dit rooken is nog lang niet ieders werk en menschen met zeer veel ervaring op dit gebied, zijn voor dat werk noodig.

De eene soort heeft meer hitte noodig dan de andere. Om vooral appetijtelijk er uit te zien, is het noodig, dat de bokking een goudkleurtje heeft en 't is juist de groote kunst om zoo te stoken, dat die goudkleur er op getooverd wordt.

Niet te lang, niet te kort, niet te heet, niet te koud, daarmee heeft de rooker rekening te houden en dat is het haakje, waar de kan aan hangt.

Ook al weer geen benijdenswaardig baantje. Uren aaneen in

een rookende omgeving te verkeer, dikwijls midden in het rookhol verblijvende, besmeurd door de lekkende haringen, de oog en vol rook geblazen.

„Het went,” zeggen ze, als men hun vraagt hoe het mogelijk is, dat ze het uithouden. Het went — en dat schijnt wel, want niet ongezonder zien ze er uit dan andere menschen. Toch zullen, dunkt ons, de oog en er niet wel bij varen.

De haring, die hiervoor gebruikt wordt, is, als op de Zuiderzee geen haring wordt gevangen, afkomstig van Engeland, en wordt per Harwichboot in vaten, zonder deksel, doch met stroo afgedekt, te Hoek van Holland aangebracht. Van daar gaat de haring per trein naar Amsterdam, om zoo vervolgens per tram naar Monnikendam te worden vervoerd.

En 't is een gejuich van de jeugd — Monnikendam's jeugd is nogal luidruchtig — als de „haringtram” arriveert. Heel het stille Noordeinde wordt leven ingeblazen, want karren voortdurende bokkingjongens schreeuwen hun lied of schetteren hun ruzieachtige gesprekken door de straat.

En na een kwartiertje is alles weer in stemmige rust.

De speetsters zitten inmiddels, al keuvelend, een ouden zak of schootsvel vorgebonden, in afwachting van den haringaanvoer, om dadelijk met volle kracht aan te pakken. In een grooten houten, diepen bak met water gevuld, worden de haringen geworpen. De speetster, met het speet in de linkerhand, grist met de rechter telkens een haring uit den bak en met eene onbegrijpelijke snelheid rijgt ze dien met den kop aan het speet.

De haring wordt zóo aangeregen, dat het speet den bek uitkomt.

Rappe handen zijn daar aan het werk en radde tongen houden met het tempo van het handwerk gelijken tred. Geen moment bijna wordt het discours onderbroken en behalve de chronique scandaleuse van het oude stadje, wordt er druk gedaan aan boert en schimpscheuten, die wel niet voor ieders oor geschikt zijn, doch waaraan geestigheid dikwerf niet kan ontzegd worden.

En de mannen, die de volgeregen speten komen wegdragen om ze in de hangen ter rooking op te hangen, ze doen er het hunne toe bij, en is onze indruk juist, dan krijgt men nu niet het denkbeeld, dat die menschen zich ongelukkig gevoelen, want alles is opgewektheid en luidruchtige boertigheid.

Duurt het speten lang, dan wordt een kop koffie onderling gezet en kan het lijden, dan brengt een jodekoek of een stuk Groninger eene kleine versnapering aan.

De speetsters worden voortgedreven door de mannen, die de volgeregen speten komen weghalen; dezen worden aangezet door de rookers, want er is haast bij het werk. Om drie uur toch in den morgen wordt de voorraad per motor verscheept, om in tijds aan de markt te Amsterdam te zijn. Het bestelwerk wordt den volgenden morgen netjes verpakt in kistjes verzonden.

Zoo gaat 't dag aan dag en daar het werk juist valt in den herfst en in het voorjaar, dus in het tijdperk, waarin voor den lossen man de werkzaamheden het meest schaarsch zijn, geeft het voor die menschen eene bron van inkomsten, die hen door den winter voert.

Een andere bron van bestaan voor het stedeke is de ansjovis en de Monnikendammer ansjovis is een merk, dat in het binnen- en buitenland een zekeren naam heeft.

Het tijdvak der ansjovis-visscherij is zeer kort en bij uitzondering geeft het eene voordeelige visscherij, want de jaren, dat er groote hoeveelheden worden gevangen, zijn sporadisch. Echter, bij grooten aanvoer zijn er bijna handen te kort en in het bekende ansjovisjaar 1890 was groot en klein druk bezig om de aangebrachte hoeveelheid te verwerken.

Het koppen, zouten en inkuipen geeft handen vol werk. Ook daarvoor wordt weer veel vrouwelijke werkkraft gebezigd. Vooral het inkuipen, waarbij de vischjes alle staart aan staart gelegd worden, wordt voornamelijk door vrouwen, die in een kringetje om het „anker” (vaatje) zitten, verricht, of liever, een man legt ze in het anker en doet niet anders, dan voortdurend de volle handen visch der vrouwen over te nemen en in het rond in het vaatje te leggen.

Ook daarna nog geeft het voortdurend werk, want de volle ankers, die in pakhuizen worden opgeslagen, eischen voortdurende bewerking. Of er voldoende pek op is, of er geen lek is, of de stoppen goed sluiten, enz., enz.

Veel geld steekt er in dezen ansjovishandel, want het gebeurt, dat jaren na jaren de anke s worden opgelegd en het is een ondernemende handel, want de marktprijzen zijn zeer schommelend.

Sinds een paar jaar is men ook bezig te Monnikendam z.g. Spaansche ansjovis te bewerken.

Waarom dat vroeger niet werd gedaan? Men was toen er niet mee bekend, dat er aan de Spaansche kust zooveel ansjovis werd aangevoerd.

Een groot havenwerk werd in Spanje aanbesteed en een paar Hollandsche aannemers, die mede inschreven en zich ter plaatse van den omvang van het werk op de hoogte gingen stellen, zagen, dat er door de kustvisschers veel ansjovis werd aangebracht.

Van die bevinding deden ze mededeeling aan Monnikendammer vischhandelaren en als proef liet men eene bezending Spaansche ansjovis aanvoeren, die te Monnikendam werd ingezouten.

De proef slaagde en sedert komen er ruime bezendingen van dat goedje aan. Hoewel de ansjovis niet zoo blank is als de Zuiderzee-ansjovis, schijnt de smaak toch goed te zijn. Buiten de eigenlijke ansjovisteelt geeft de Spaansche ansjovis aan vele handen in het stedeke werk.

W. J. M.

Foto R. H. Herwig.

DE WAAG TE AMSTERDAM. ZUIDERFRONT.

EEN MOOI GEBOUW IN AMSTERDAM.

OUD-Amsterdam, mooi-Amsterdam, wordt hoe langer hoe kleiner! Veel, dat den tand des tijds reeds eeuwen getrotseerd had en nog eeuwen zou kunnen trotseeren, was niet bestand tegen breekijzer en moker van den slooper en moest vallen als een offer op het altaar van den Moloch onzer dagen — het verkeer! De Warmoesgracht — het opkomende geslacht herinnert zich harer nog slechts bij geruchte — een geheel, zoo eenig schilderachtig in Amsterdam, moest verdwijnen en er kwam een Raadhuisstraat voor in de plaats, die door overvloed van bouwstijlen een zeer stijlloos aanzien heeft verkregen. De Reguliersgracht — wel mooi, maar bij lange niet zoo typisch-Hollandsch als haar betreurde zuster — ontsnapte slechts ternauwernood aan het gevaar, dat ook haar voortbestaan bedreigde. Het mooie Beurspoortje op den Vijgendam staat er nog, doch het Damocles-zwaard zweeft er dreigend boven. En zoovele mooie gevels moesten verdwijnen, om plaats te maken voor foei-leelijke — doch voldaan was dan aan de eisch, dat zij „modern” zouden zijn.

Het weinige, dat wij in Amsterdam nog hebben uit den tijd, toen de bouwstijl nog zuiver en onvervalscht Hollandsch was, behooren wij zuinig te bewaren en naar waarde te schatten. Gewoonlijk toch begint de waardeering van een gebouw als..... 't afgebroken is.

In onze goede stad is de Nieuwmarkt — eigenlijk Nieuwe Markt en oudtijds Sint Anthonies Markt — bij velen goed bekend. Bijna dagelijks wordt hier markt gehouden en wie weten wil, wat daar te koop geboden wordt, zou men de tegenvraag kunnen stellen, wat daar niet te koop is.

En daar, op het dagelijksche schouwtooneel van menschelijke win- en dingzucht — daar verheft zich een steenen kolossus, dagteekend uit het grijze verleden. Meer dan vijf eeuwen gingen over zijn tinnen heen en nog staat hij daar, onwrikbaar en fier. Als medelijdend ziet hij neer op het gescharrel en geschacher, op het gewriemel en gewoel van hen, die door hun kleinen handel het dagelijksche brood moeten winnen. Het is een mooi gebouw, dat daar staat — een gebouw, dat zoovele herinneringen bij ons opwekt en dat ons zooveel kan vertellen van de zeden en ge-

woonten onzer voorvaderen. Amsterdam heeft in omstreeks 1480 voor 't eerst een algeheele bemuring gekregen. De stad werd toen ingesloten door de Geldersche kade, den Kloveniersburgwal en 't Singel, terwijl zij in het Noorden door het IJ was begrensd.

In het laatst der 15de eeuw, toen de bemuring haar beslag kreeg, had Amsterdam vier hoofdpoorten. Zij waren: de Sint-Anthoniespoort, de Haarlemmerpoort, die in 1600 gesloopt is, de Regulierspoort, die op de tegenwoordige Muntsluis stond en tot 1618 in haar geheel bleef bestaan. Toen brandde zij af op één der torens na, welke hooger werd opgetrokken en voorzien werd van een carillon en die thans nog als Munttoren blijft bestaan. De vierde hoofdpoort was de Heiligewegspoort, die in 1601 met den grond gelijk gemaakt werd. De grootste en zwaarste van al de hoofdpoorten was echter de Sint-Anthoniespoort. Zij in 't bijzonder had met hare torens en kanteelen, met hare zware muren en schietgaten een krijgshaftig uiterlijk. Zij dateert van 1488, doch vóór haar had vermoedelijk op dezelfde plaats reeds een andere poort gestaan van denzelfden naam. Dit toch blijkt uit een schepenbrief, dateerend van 1469, waarin gesproken wordt van de Sint-Anthoniespoort. Van deze oudere poort schijnt overigens niets bekend te zijn.

Het gebouw bestaat uit een romp met een zestal uitgebouwde torens. De zevende toren, die zich op het middengedeelte verheft, is in 1691 op het gebouw geplaatst. Uitgezonderd dezen toren heeft het gebouw dus de hoofdvormen van 1488 bewaard. Natuurlijk heeft men, evenals aan zoovele andere oude monumenten, pogingen aangewend om het bouwwerk zoogenaamd te heeft men eene verminking van het Zuidwesterfront gelukkig weer verwijderd. In den Noordoostertoren ontwaart men even boven het poortje een witten steen, met het volgende opschrift:

M- CCCC- LXXXVIII
de . XXVIII . dach
I . april . wart . d'
eerste . steen . va
dese . poert . gheleit

In de dagen, dat de poort gesticht werd, was het bemuren der

stad wel de eisch eener gebiedende noodzakelijkheid. Karel de Stoute was pas gesneuveld (1477) en binnenlandsche onlusten en twisten waren aan de orde van den dag. De plaats, waar de poort stond, was een belangrijk strategisch punt. Hier toch was de hoofdingang tot de stad van de zijde van Gelderland en dit gewest verkeerde in die dagen zeer dikwijls op minder vriendschappelijke voet met Holland. Omstreeks 1500 verloor de poort veel van haar gewicht als onderdeel der vestingwerken — immers toen was de Lastage bebouwd geworden en werd de tegenwoordige Oude Schans met den Montelbaanstoren het uiterste bolwerk der stad aan die zijde. In 1572 — in den woeligen Geuzentijd, toen het Spaanschgezinde Amsterdam de invallen van Sonoy met zijne woeste horden duchtte, werd de Lastage echter weer ontruimd en grootendeels geslecht, waardoor de poort weer in eere hersteld werd als een belangrijk punt voor onze stadsverdediging. Toen echter in 1585 de stad opnieuw in de richting van het Oosten werd uitgelegd, veranderde de krijgshaftige bestemming van het gebouw en in 1614 was het als poort overbodig geworden, daar in die dagen de Nieuwe Markt ontstaan was door demping en overwelling van een gedeelte der burgwallen. Onze vroege vaders van dien tijd bestemden toen de poort tot een waag voor koopmansgoederen. Eene bijzonderheid was het toen, dat in deze waag met uitzondering van alle anderen kanonnen en scheepsankers gewogen mochten worden en voor de ankers was in de onmiddellijke nabijheid van 't gebouw bij de Geldersche kade een proefplaats ingericht. De ankers, die men in den handel wilde brengen, werden daar aan eene hooge paal opgeschen en daarna liet men ze op de schacht ervan vallen op een blok ijzer, dat in den grond vastgelegd was. Stonden de ankers deze proef door, dan werden ze door den „proefmeester” voor deugdzaam verklaard en als zoodanig gemerkt. De groote ruimte boven de eigenlijke waag werd in gebruik genomen als een wachtzaal voor de schutters en als vergaderzalen voor de overlieden van onderscheidene gilden. De omwenteling van 1795, die met zoovele andere zaken en instellingen, ook de gilden afschafte, was de oorzaak, dat de gildekamers verdwenen. Van de eens zoo machtige corporatiën bleven slechts de commissarissen of administrateurs over, die belast waren met de afwikkeling der loopende zaken en het beheer der soms lang niet onbelangrijke middelen. In 1820 veranderde de bestemming van het gebouw opnieuw — als Waag was het niet meer noodig en de benedenruimte werd ingericht tot... meubelmagazijn! Sic transit gloria mundi! Het Zuiderfront van het gebouw was meermalen getuige er van, dat de Overheid het zwaard niet te vergeefs droeg. Voor dien gevel toch werd menigmaal het schavot opgeslagen en menige booswicht heeft daar het leven gelaten, der gerechtigheid ten zoen, zich zelven tot straf en anderen „ten exempel”. Natuurlijk zijn te dier plaatse ook meermalen andere straffen toegepast en heeft men er behalve het geeselen en het brandmerken, ook meermalen het „te pronk stellen” noodig geacht om kwaaddoeners, die van den rechten weg waren afgeweken, te nopen het pad der deugd weer te gaan betreden. Van oudsher gebruikte men de stadspoorten om gelegenheid te hebben de meest afschrikwekkende voorbeelden van straffen, die misdadigers kunnen treffen, ten toon te stellen. B.v. in 1569, in dien woeligen tijd, toen zooveel in Amsterdam blijk gingen geven van aanhangers der Geuzenpartij te zijn, werd o.a. een scharenslijper uit de Oudebrugsteeg gevierendeeld. Het hoofd en de rechterhand van den ongelukkige, die misschien alleen wat luidruchtig geweest was bij 't uiten zijner politieke gevoelens, werd ten toon gesteld op de Haarlemmerpoort en de vier „quartieren” van het lijk werden met ijzeren kettingen gehangen aan de Anthonies-, Heiligewegs- en Regulierspoorten!

Het meubelmagazijn verdween op zijn beurt uit de aloude poort en later bevatte zij een brandweerkazerne. Onder burgemeester G. van Tienhoven richtte men het gebouw in tot Gemeente-archief en heeft men dus aan het oude bouwwerk eene bestemming gegeven, die uitstekend past bij het eerbiedwaardige van zijn ouderdom! De gemeente-architect Weissmann heeft het gebouw toen geheel gerestaureerd en dezen bouwkundige komt een woord van lof toe voor de wijze, waarop hij een antiek gebouw heeft weten te conserveeren!

Maken we thans een wandeling om de oude Sint-Anthonies-poort!

In den Noord-ooster hoektoren, dien men vlak tegenover den Zeedijk vindt, merken we den straks genoemden steen op. In den toren zien we den toegang van het Onze Lieve-Vrouwen Gilde, d.i. het gilde der metselaars, steenhouwers, leidekkers, loodgieters en looden-pompenmakers. Oudtijds behoorden ook de schilders, de glazenmakers en de borduurwerkers tot deze corporatie, doch schilders en glazenmakers zijn later bij het Sint-Lukasgilde ondergebracht, terwijl het vak van borduurwerken zoo goed als verdween. De oude gildekamer van het Onze Lieve-Vrouwengilde, waar de Overlieden iederen Maandag van drie tot vijf uur vergaderden, is nog in wezen. Ze wordt thans gebruikt als studiezaal van het gemeentelijke ar-

chief. En in die oude gildekamer, en in het portaalje er voor gelegen zullen vakman en leek bewonderend opzien naar de schoone proeven van metselkunst uit vroeger dagen. Er is daar een gemetseld schoorsteenstuk uit twee gedraaide kolommen, gemetseld van roode baksteen, en alles is zoo zuiver bewerkt en zoo volkomen af, dat men slechts bewondering heeft voor de kunde en voor het geduld van de ongenoemde vervaardigers. Ook het inwendige van het torentje moet voor den vakman van onzen tijd een lust der oogen zijn. Zie slechts dien marmeren geldzak op de balustrade der trap — de „steenhouwer”, die hem hieuv uit marmer mag een beeldhouwer genoemd worden.

Het poortje, waardoor de gildebreders hun lokaal bereikten, is nog in wezen en goed bewaard. De verschillende gereedschappen uit de vakken, die het gilde vormden, zijn als versiering aangebracht, terwijl een medaillon ons een halve mannenbuste vertoont, met den troffel — het voornaamste stuk metselgereedschap — in de hand.

Zetten wij onze wandeling naar rechts om het gebouw voort, dan is het tweede poortje, dat wij ontmoeten, de ingang van de gildekamer van het Sint Lukasgilde. In een relief boven de deur zien wij de gewone afbeelding van den evangelist Lukas, die, volgens de overlevering kunstschilder was. Tot het Sint Lukasgilde behoorden de schilders, glazenmakers, glasschrijvers, beeldsnijders, figuursnijders, borduurwerkers en tapisseriewerkers. Tot 1662 waren ook de boekverkoopers, de boekdrukkers en boekbinders in deze corporatie opgenomen. Evenals bij het Lieve Vrouwen-gilde bestonden ook hier bijzondere voorschriften en bepalingen. Een der privilegiën van het Sint Lukasgilde was, dat geen verkooping van schilderijen, van beelden of prenten mochten geschieden, dan ten overstaan van een knecht van dit gilde. Ook moesten de catalogi van zulke verkoopingens steeds nagezien worden door de Overlieden, voor welke moeite zij betaald werden met vier gulden. De vijf overlieden zijn over de voornaamste vakken aldus verdeeld: twee van hen zullen schilder, twee glazenmaker en de vijfde zal beeldhouwer moeten zijn. Iederen Zaterdag van zes tot acht uur zijn zij vergaderd in hunne gildekamer en de voorschriften luiden, dat zij niet meer dan driehonderd gulden per jaar ten laste van het gild mogen verteren. Op den naamdag van hun schutspatroon, den 18den October, houden zij hunne jaarlijksche bijeenkomsten en de natuurlijk onmisbare maaltijden.

Het poortje, dat wij al voortgaande thans ontmoeten, is de ingang van de gildekamer van Sint Eloy. Dit gild omvatte de bedrijven van smeden, slotenmakers, messenwerkers, harnasmakers, zwaardvegers, koperslagers en roerenmakers (roer = geweer). Deze corporatie was een der oudste van Amsterdam — zij dateert reeds uit het begin der vijftiende eeuw.

De volgende poort is wel de eenvoudigste van alle vier — zij

Foto R. H. Herwig. DE WAAG TE AMSTERDAM. NOORDZIJDE.

vertoont boven den ingang slechts deze woorden: Theatrum Anatomicum. Toch zijn de herinneringen, die dit poortje opwekt, niet de minst belangrijke en interessante. Het Chirurgijngilde had in de Sint Anthoniespoort ook zijn gildekamer. Deze corporatie omvatte niet alleen de „gemeene barbiers of bairtscheerders”, maar ook de tripmakers of houtsblokkenmakers (klompenmakers). In 1551 bleven de chirurgijns met de barbiers echter alleen in het gild — de klompenmakers moesten ergens anders hun toevlucht zoeken. Toch stonden de barbiers niet gelijk met hun zooveel geleerder gildebrosers. De eersten werden geëxamineerd in de kunst van aderlaten, terwijl de „Chirurgijns over verscheiden gewigtiger deelen der Heelkunst onderzocht worden”. Het was vrij duur om in het achtbare gild der Chirurgijns te worden opgenomen. In eene Keure van 1733 werd bepaald, dat „Chirurgijn-knegts”, die den meestergraad wilden bereiken, te betalen hadden tweehonderd en vijftig gulden. Bovendien moesten zij reeds vijf jaren bij het vak geweest zijn. Ook bij dit gilde waren de onderscheidene takken van het bedrijf beschermd — niemand mocht de heilkunde uitoefenen dan de gildebrosers. Ook de „Hair-snijders, Paruikenmakers en Paruikenverkoopers” moesten eerst proeven van bekwaamheid afleggen voor het Chirurgijngilde, alvorens zij hun vak mochten uitoefenen. Wat echter aan dit gilde de meeste belangrijkheid gaf, was de aanwezigheid van den Snijburg — de Hollandsche naam voor het Anatomische Laboratorium. Hier had men eene mooie verzameling heilkundige instrumenten en voorts allerlei rariteiten op het gebied der ontleedkunde. Volgens de Keure van 11 Januari 1606 zou hier elken Dinsdag en Vrijdag te één uur les worden gegeven in de Anatomie en in de Keure is als bijzonder merkwaardig het negende artikel, dat aldus luidt: „In het vragen, antwoorden en alle onderlinge redenen sal alle smadelijkheit en belachelijkheit vermijdt, daar tegens alle beleeftheit en sortigheit onderlinge bewesen worden”. In het jaar 1550 is in Amsterdam voor het eerst een cadaver ontleed. Men gebruikte daartoe de lijken van ter dood veroordeelden en een beruchte dief uit die dagen, Suster Luyt, was de eerste, wiens stoffelijk omhulsel door het ontleedmes van den anatom verdeeld werd. Dit feit gaf aanleiding tot het volgende kreupelrijm:

„De naam van Koek-eeters zijnse quijt, Menschen villen geeft nu beter profijt.”

Men weet, dat de Amsterdammers van oudsher den naam van Koek-eters droegen.

Tot dusverre was de eigenlijke Snijburg gevestigd in het oude klooster van Sint-Ursula, doch later werd dit laboratorium gevestigd in onze Sint Anthoniespoort. De bovenverdieping van het gebouw werd hiertoe ingericht en de achtkante toren, die thans het gebouw dekt, verrees in 1691. Van binnen is de koepel beschilderd met de wapens der geleerden, die hier hunne lessen gaven en tevens leest men daar een Latijnsch vers van Caspar van Baerle, dat den bezoeker leert, dat de misdadigers door hunne lijken nog na hun dood nuttig kunnen zijn en al de bijzondere leden en deelen van het menselijke lichaam, tot het geringste toe, het bewijs leveren, dat zij door Gods hand zijn gewrocht. Langzamerhand werd de Snijburg een museum en, zooals vanzelf spreekt, ontbraken de schilderijen er ook niet. De schilderstukken hadden alle betrekking op het vak van studie en stelden dus bijna alle Anatomische lessen voor. Beroemd zijn geworden de stukken van Rembrandt, de Anatomische Les van Dr. Tulp en een stuk, getiteld de Anatomische Les van Dr. Deyman. Zooals men weet, is het eerste doek ook nu nog een sieraad van het Haagsche Mauritshuis, terwijl van het tweede slechts een fragment is overgebleven, dat in het Rijksmuseum te vinden is. De Les van Tulp werd in 1828 aan het Rijk verkocht voor f 32.000 en vond een eereplaats in het Mauritshuis; de Les van Deyman werd in November 1723 bijna geheel door brand vernield. De Londensche kunstkooper Chaplin betaalde voor de overblijfsels in 1854 nog f 600 en, na vele omzwervingen kwam het doek weer in onzen nationalen kunsttempel terecht. De rest der schilderijen kwam na vele verhuizingen ook eindelijk daar terecht. Behalve de schilderijen bevatte het Anatomische kabinet nog vele andere merkwaardigheden, o.a. de mooie verzameling van beenpreparaten, die Dr. Hovius in 1773 aan het Collegium Chirurgicum had vermaakt.

In den goeden ouden tijd, toen de Amsterdamsche kermis nog in eere was, behoorde het tot de uitspanningen om den Snijburg

te gaan bezichtigen. Daar was dan ook veel merkwaardigs te zien. De geraamten van Doortje Donker, van den Achtkanten Boer en zoovele andere booswichten trokken natuurlijk de meeste kijkers.

Ten slotte een anecdote. In 1819 tijdens de kermis geschiedde op de Snijkamer het volgende: Een buikspreker, Alexander genaamd, was ook opgegaan om al de griezigheden te gaan bekeken. Toen hij alles had bekeken, bemerkte hij, dat hij geen geld bij zich had en dat hij dus de gebruikelijke fooi aan den „uitlegger” niet zal kunnen betalen. Wat nu te doen. De explicatie is afgeloopen en de uitlegger begint zijn hand op te houden. Daar hoort men een stem uit een kast komen. Ontwaken de dooden? Nog uit een anderen hoek komt geluid en de geraamten beginnen tegen elkaar te redeneeren. Een vrouw valt flauw. Anderen, mannen en vrouwen, dreigen dit voorbeeld te zullen volgen. Alexander maakt gebruik van de verwarring en ontsnapt zonder betaling.

De romp van den vroegeren Snijburg is nog in zijn geheel in wezen. De wapenschilden der geleerden zijn nog in volmaakt goeden staat — het oudste schild is dat van den beroemden chirurg Frederik Ruysch.

We hebben het gebouw rondgewandeld en iets meegedeeld naar aanleiding der nog altijd mooie poortjes. Behalve de noemde gilden hielden echter nog andere vakverenigingen hunne vergaderingen in de oude Sint Anthoniespoort. Ook van deze corporatiën zou iets wetenswaardigs meegedeeld kunnen worden. Doch — voor ditmaal genoeg!

DE ZEEHOND.

EEN nijlpaard zal men niet zoo spoedig voor een paard aanzien, omdat het er niets op gelijk. Waarom men het dan rivierpaard noemt? Ik weet het niet.

Maar even weinig overeenkomst is er tusschen een zeehond en een landhond, hoeveel verscheidenheid er ook tusschen de honden van verschillende rassen bestaat. Toch zal men het kleinste keukenrekeltje, zoowel als den grootsten Newfoundlandster onmiddellijk als hond beschouwen. Maar een zeehond is geen hond, dat ziet men dadelijk, en daarom is de naam rob beter, al blijft er dan weer groot verschil tusschen een rob en een zeerob. Doch ieder gevoelt, dat het laatste woord, van toepassing op een stoeren zeeman, die het water als zijn element beschouwt, alleen in figuurlijken zin gebruikt kan worden, want wanneer men hem bij afwisseling eens waterrat gaat noemen, dan merkt men het verschil bijna niet. Zoo heeft men ook de zeeke en de zeeëgel, die weer niets op koeien en egels gelijken. En of een zeeduivel gelijkt op den duivel, die ook Satan heet, durf ik niet zoo dadelijk zeggen.

De eerste heb ik alleen in teekening gezien, en naar den laatste heeft men mij wel eens verwezen met de uitdrukking: „loop naar den duivel”, maar ik heb hem niet kunnen vinden. En toch wordt er van hem gezegd, dat hij overal loert. Dan gaat het nog gemakkelijker zeehonden te bekijken, al gelukt dit ook niet zoo dadelijk aan iedereen. Wie een tochtje meemaakt met een robbenjager of robbenklopper, komt wel het best in

de gelegenheid. Want er zijn menschen, die zich met het dooden van zeehonden bezig houden en ze doen het, om er door premies toe te kennen op het dooden van robben.

Voor elk wijfje, dat aangeboden wordt, ontvangt men f 3.— en voor elk mannetje f 2.50, en daarvoor behoeft men andermaal aangeboden zal worden. Verder wordt uit het vleesch traan gekookt en de vellen dienen voor allerhande doeleinden, kort, dicht en glad haar bedekt zijn. Wanneer men bedenkt, dat zoo'n zeehond bijna 2 M. lang kan worden en wel 200 pond kan wegen, dan spreekt het vanzelf, dat zoo'n robbevel ook eene aardig groote oppervlakte kan beslaan. Maar dikwijls ook worden de jonge dieren gegrepen of doodgeslagen, daar men er evenveel premie voor ontvangt, als voor de oudere robben. En daarom is spoedig een gevreesde vischverslinder, die wel een kilogram of vijf per dag behoeft. En op behendige wijze weet de rob zijn prooi te vangen, daar hij zich gemakkelijk door het water beweegt, en

Foto R. H. Herwig.

DE WAAG TE AMSTERDAM.
EEN DER POORTDEUREN.

door den eigenaardigen vorm der pooten eene groote snelheid kan ontwikkelen. De lange romp eindigt in een korten staart, die kegelvormig is, en de vier korte ledematen gelijken bijna evenveel op vinnen als op pooten. Ze zijn breed en plat, doch voorzien van klauwen en de teenen zijn door zwemvliesen verbonden. Wanneer nu een rob zwemt, beweegt hij voortdurend de voorpooten, doch ook de achterpooten worden beurtelings naar elkaar toe bewogen, waardoor het water, dat er tusschen is, wordt weggedreven en het dier vooruitstuwt. Deze bewegingen worden volbracht zoowel op den rug, als op den buik liggende, en naar believen doorsnijden de robben het water met groote snelheid, of ze vertoeven op dezelfde plaats, zoolang ze zulks willen. Dikwijls liggen ze met den kop en een gedeelte van den rug boven water en kunnen dan zoo een geruimen tijd voort slapen. Ook spelen zij dikwijls in het water en beschrijven dan kringen, of springen somwijlen boven de oppervlakte uit. Ze zijn dan soms zóó verdiept in hun spel, dat men ze gemakkelijk kan naderen, om ze met geweer of harpoen te doden. Laatstgenoemd werptuig wordt bij ons zelden, bij Noordelijke volken veel gebruikt. Op de plaatsen in zee, waar de robben zich eenigszins talrijk ophouden, ziet men ze gedurig even met den kop boven komen, wat de ademhaling vereischt. Dan kan men zien, dat de kop, die door het ontbreken van oorschelpen een eigenaardigen indruk geeft, mooi rond en tamelijk klein is. Wanneer het dier onderduikt, worden de ooren en ook de neus tegen het indringen van het water gesloten.

De Zeehond houdt niet van eene groote huishouding. Het wijfje werpt gewoonlijk één jong; slechts zelden treft men tweelingen onder de robben aan. De jongen worden gedurende eenige weken met melk gevoed, en dikwijls kan men zoo zogende robben op de zandvlakten, die bij ebbe droog vallen, vinden. Moeders en kinderen koesteren zich dan en slapen dikwijls. Van deze gelegenheden weten de robbenkloppers gebruik te maken. Met een schuitje varen zij naar de ondiepten in de zeegaten of in de Zuiderzee, waar ze weten, dat zulke koesterplaatsen zijn. Zoodra men robben bespeurt, wordt het net in gereedheid gebracht. 't Is lang en smal en de mazen zijn wijd. Aan de bovenzijde er van is een stevige pees met kurken en aan den onderkant een met loodkokertjes, zoodat het een vertikalen stand behoudt, wanneer het in het water is neergelaten. Op het einde van het net wordt een zeiltje geplaatst, en wel zoo, dat daardoor het net langzaam voor den wind verder drijft, doch naar de vlakte trekt, wanneer het niet verder kan volgen. Aan een lang touw laat men het net zoover weg drijven, dat het dwars van de slapende robben is; dan nadert men met een roeiboort de vlakte, waar een stok met het touw er aan bevestigd in den bodem gestoken wordt. De schipper gaat nu met zijn roeiboortje naar het net, terwijl de knecht, met een stevigen knuppel gewapend, de nog rustig blijvende robben nadert. Liggen ze wat ver van het water, dan kan men vrij zeker zijn er een of meer van te zullen bemachtigen, want de zeehonden, die zoo vlug in het water zijn, kunnen zich op het droge slechts moeilijk bewegen. Loopen doen ze eigenlijk niet, maar schuifelende en hobbelende trachten ze den waterkant te bereiken.

Als de knecht wat nader gekomen is, laat gewoonlijk een der robben een waarschuwend geblaf hooren, en weldra zijn dan alle dieren ontwaakt. Nu holt de knecht naar den begeerden buit, en met geweldige slagen, die hij zooveel mogelijk op de koppen tracht aan te brengen, worden dan wel exemplaren gedood. In overhaaste vlucht zijn de meeste in het water gekomen, doch het net scheidt ze nog van de diepte, en schipper en knecht doen daar beiden hun best, om het ontkomen te beletten. En wanneer er geen voorwerpen meer tusschen net en vlakte zijn, wordt nog geschoten op de dieren, die met den kop boven komen. Zoo gebeurt het, dat in een oogenblik eene slachting onder de zeehonden wordt aangericht. Maar ook moet men wel eens dagen uitzien en werken, eer men een enkel exemplaar heeft verkregen. Want de zeehonden zijn bijzonder waakzame dieren, en ze komen niet zoo spoedig weer op de plaatsen, waar ze gevaar ondervonden hebben.

Op de beschreven wijze werden vroeger bij ons de meeste robben gevangen, doch sedert een paar jaar heeft men eene veel wreedere vangwijze uitgedacht. Men plaatst namelijk voor de koesterplaatsen lange ijzers, voorzien van punten met scherpe weerhaken. Deze steken van het water af. Alleen de punten ste-

ken boven het zand, de rest is er onder gewerkt en stevig vastgezet. Bij hoog getij zwemmen de zeehonden dan gemakkelijk over die gevaarlijke voorwerpen heen op de vlakte. Is het weder ebbe geworden, dan komen de punten boven en met geweld worden de argelooze dieren er in gejaagd. Wreed is zulks, want meermalen worden zoo de lichamen over eene groote lengte opengescheurd. Men heeft zoo evenwel meermalen ruime vangsten weten te bewerken.

Zoo wordt bij ons het leven der zeehonden op verschillende wijzen en gedurig bedreigd, omdat men de groote vischdieven gaarne kwijt wil. Maar dit is niet overal in de wereld het geval. Het blijkt reeds daaruit, dat bij Internationale verdragen tusschen 67 en 75 graden Noorderbreedte en 5 graden Ooster- en 17 graden Westerbreedte van Greenwich de robbenslag gedurende een gedeelte van het jaar verboden is. Want de bewoners der Poolstreken zouden de robben niet kunnen missen. Door ons wordt het vleesch niet gebruikt, omdat we nu eenmaal niet van traan houden, maar de Groenlanders b.v. gebruiken zoowat alles van den rob, en ze hebben het voor hun onderhoud hoog noodig. De ingewanden worden schoon gemaakt en, ze dienen dan tot vensters,

kleederen en gordijnen. Ook worden ze wel gegeten. De kapsisad of darpels, waaraan zooveel waarde gehecht wordt, omdat dit opperkleed geen water doorlaat, wordt er mede uit vervaardigd. Het bloed wordt met zeewater vermengd en tot soep gekookt, of men laat het bevriezen, om het later als lekkernij te gebruiken. Van de ribben worden penren gemaakt, maar ook spant men er de vellen op uit. De schouderbladen worden als spaden gebruikt en uit de pezen vervaardigt men garen. De huiden dienen tot kleedingstukken, hoofdzakelijk tot pantalons, en men kent er een zoo hooge waarde aan toe, dat men — volgens Brown — aan een jonge Groenlanderin geen meer welkom geschenk dan een zeehondenvel aanbieden kan. Het vleesch is donker en sterk van smaak. Door ons wordt het versmaad, de Zweed noemt het reeds smakelijk, en de Noordsche volkeren noemen het eene lekkernij, waarvoor deze de fijnste visch laten staan. Uit het spek kookt men een zeer goede, licht vloeibare traan, die soms meer opbrengt dan vel en vleesch te zamen. Ook de traan geldt voor een lekkernij, en bij feestelijke gelegenheden drinkt men haar. Geen wonder alzoo, dat de Noordelijke volken zorg dragen, dat de robben, die aan zulke zware vervolgingen blootstaan, niet uitgeroeid worden. En dit zou niet heel lang meer geduurd hebben, wanneer opgemeld Internationaal verdrag niet tot stand gekomen was.

't Gaat vrij gemakkelijk een jongen zeehond in het leven te houden, door hem in den aanvang met melk en later met visch te voeden, waardoor hij zich bijzonder aan zijn meester hecht. 't Blijkt ook dan, dat zoo'n dier intellectueel hoog staat. In onze dierentuinen kan men gewoonlijk wel exemplaren vinden, doch er mag niet ontkend worden, dat het dure kostgangers zijn.

Uit het gebit blijkt, dat de zeehond wel onder de roofdieren gerangschikt kan worden. De wetenschap heeft hem ingedeeld bij de Vinpootige Zoogdieren en zijn lichaamsvorm doet denken aan de Walvischachtigen. Ze zijn na verwant aan de Walrussen, die zich onderscheiden door meerdere grootte, en verbazend lange hoektanden in de bovenkaak hebben. Ze komen in de Noordelijke streken voor, waar ze meermalen in gezelschap van zeehonden op ijsschotsen rondrijven.

J. DAALDER DZN.

Foto R. H. Herwig.

DE WAAG TE AMSTERDAM.
EEN DER POORTDEUREN.

FRUITTEELT.

BOOMVORMEN BIJ APPEL EN PEER. HET SCHUIN-
EN VLAKLIGGEND SNOER EN ENKELE GROOTERE
VORMEN.

BETREFFENDE de verschillende boomvormen, die we bij de appel en de peer kunnen aantreffen, hebben we in N°. 30 van „Buiten” reeds een en ander medegedeeld en hiervan het „Loodrechte snoer” aan een nadere beschouwing onderworpen. Zeer na verwant in vorm en eigenschappen aan dit rechtstaande snoer is het z.g. *Schuine Snoer*. Oorspronkelijk opgekweekt als de eerste, heeft men dezen vorm verkregen door het jonge boompje op een 30 c.M. boven den grond naar links of naar rechts om te buigen, zoodat we

ongeveer een helling van een 45° tot 55° aan dit stamgedeelte geven. Eerst gaat het stammetje dus loodrecht naar boven tot op ongeveer 30 c.M., om daarna een 35° tot 45° van de loodrechte richting af te wijken. Waarom kweekt men dezen vorm en wat zijn de resultaten, die door deze afwijking van het loodrechte verkregen worden? Hierop kan het volgende geantwoord worden: door de schuine richting zal de totale hoogte van de leiding minder groot behoeven te zijn dan bij de loodrechte snoeren. Is dus de muurvlakte of hooge schutting of vollewindleiding te laag voor rechtstaande snoeren, zoo zouden ze voor het schuine snoer nog in aanmerking kunnen komen, temeer daar niet alleen door de veranderde richting de verticale afmeting kleiner wordt, maar ook de bocht zelf, die we in het stamgedeelte kunstmatig aangebracht hebben, een remming voor den groei wordt en dus de snoer zelf ook korter blijft dan een rechtstaand snoer.

Over deze remmende werking van de bocht, een 30 c.M. boven den grond, moet nog een en ander nader toegelicht worden. Zooals we weten bestaat een stam of tak uit de volgende lagen van buiten af gerekend: het *bastgedeelte*, de zeer dunne *cambiumlaag*, die eigenlijk „het” leven is en naar buiten in den groeitijd steeds bastcellen afzet, naar binnen toe steeds houtcellen; verder het *spinhout*, waardoorheen het voedingswater, dat door de wortels opgenomen wordt, naar boven in takken en bladeren getransporteerd wordt; vervolgens het *kernhout*, dat vroeger ook spinhout geweest is, maar waarvan de houtvaten, die in vroeger jaren nog open en werkzaam waren om het water te vervoeren, nu zijn dichtgegroeid en welk hout dus vaster geworden is en in dit opzicht volkomen werkeloos. Ten slotte vinden we in het centrum, de kern dus, het z.g.n. *merg*, dat bij de eene plant veel en veel

onderkant genepen en zullen dus de hiermee corresponderende takken, scheuten, bladeren en bloemen veel zwakker gaan groeien. De bovenkant van de bocht doordat ze slechter gevoed worden. De bovenkant van de bocht wordt door dit buigen gerekt. Aanvankelijk zal de groei hierdoor niet beter worden, maar het cambium zal op dit deel ruimere cellen gaan vormen, die vlugger voor de voeding werken en dus zal de bovenzijde hierdoor een sterker groei vertoonen.

Dit zijn regels, die bij iederen boom en bij alle vormen opgaan; hiermee zijn dikwijls vreemde, op het oog abnormale, groeivervalsels te verklaren.

Maar er is nog een andere „wet”, die hier sterk zijn invloed kan doen gelden; een wet waaraan ook alle boomen en onderdeelen van gehoorzamen. We hebben reeds opgemerkt, dat de vertikale groei de sterkste is, in den kop n.l. van onze boomen is de sterkste groei. De zijtakjes b.v. van het rechtstaande snoer groeien langzamer dan de kop. Dit komt, omdat de zijtakjes afwijken van den vertikalen naar den horizontalen stand. *Hoe grooter deze afwijking van het vertikale is, des te langzamer zal de groei worden.* Ook neemt de groei nog meer en meer af, wanneer de tak door het horizontale heen naar beneden gebogen wordt en zal dus het langzaamste groeien in een richting loodrecht naar beneden.

Dit toegepast op ons schuine snoer zien we, dat de takjes, die eerst links en rechts stonden vóór de buiging, nu na de buiging een zeer veranderden stand ten opzichte van het horizontale vlak verkregen hebben: de takjes op de rugzijde wijzen thans naar boven en zijn dus genaderd tot de verticale richting, waarbij de sterkste groei ontstaat, terwijl de takjes op de onderzijde het al zeer ongunstig treffen en een groeirichting verkregen hebben ongeveer horizontaal, waardoor ze een slechte toekomst tegemoet gaan.

De remmende werking van de bocht en niet het minst de sterk veranderde groeirichtingen, zooals hierboven ontwikkeld is, zijn oorzaak, dat het schuine snoer vaak een te sterke tak- en scheutontwikkeling op de rugzijde vertoonen.

De afstand waarop het schuine snoer gepoot wordt, is als bij het rechtstaande snoer; we kunnen dus ook op eene kleine ruimte verscheiden variëteiten bergen, terwijl bovenaan de leiding gekomen de verlengingen telkens op de naaststaanden boom afgezogen kan worden. Dit is een wijze van enten, waarbij de schors gedeeltelijk wordt weggenomen en de wondvlakten op elkaar gebonden. Na vergroeiing vormen alle toppen dus één geheel.

Om het verschil in sterkte tusschen onder- en bovenkant niet al te groot te maken, gaat men wel de boompjes naar rechts scheef planten, zoodat de bovenkant het sterkst ontwikkelt. Bij latere poting of buiging wordt naar links de bocht

gelegd, zoodat voorloopig althans met het sterkste gedeelte kan verder gewerkt worden op de ongunstige benedenzijde.

Het vlakliggend snoer. Het schuine snoer kunnen we als overgang tot het vlakliggende aanduiden. Hier n.l. nog grooter contrasten in groei aan boven- en onderkant, zooals bijgaande foto ook duidelijk weergeeft. De takken aan den onderkant hebben de meest ongunstige groeirichting, n.l. naar omlaag en verdwijnen dan ook successievelijk, indien ze nog te voorschijn gekomen zijn. De bocht wordt ook op een 30 c.M. boven den grond aangebracht en kan scherphoekig of langzaam buigend aangebracht worden. Een scherpe bocht zal begrijpelijkerwijze sterker remmen op den groei. De verschijnselen bij het horizontale snoer zijn in het kort deze, dat de groei op de rugzijde zeer sterk is en wel op dat gedeelte van den stam, dat het korst bij de bocht of op de bocht is. Hier treft men n.l. den sterksten groei aan en hoe meer men naar den top gaat, hoe zwakker groei, hetgeen weer te begrijpen is, omdat deze gesteltak zelf den ongunstigen horizontalen stand heeft gekregen, zoodat de scheuten bovenop, niettegenstaande ze zelf de gunstigste, verticale groeirichting hebben verkregen, toch niet sterk kunnen uitschieten, omdat ze door den hoofdstam in hun groei beperkt worden. We treffen hier een prachtige combinatie aan: eene in de meeste gevallen te sterke loodrechte groeirichting, die getemperd wordt door eene zwakke horizontale groeirichting van den gesteltak. Een gevolg is vaak groote vruchtbaarheid, dáár waar de groei wat zwakker wordt, hetgeen de foto ook duidelijk weergeeft, n.l. veel vruchten, uitgezonderd bij de bocht.

De eindverlenging van het horizontale snoer is vaak zeer zwak, waarom men ze wel eens ter versterking aan een stok, dien we schuin naar boven laten hellen, tijdelijk aanbindt. Het vlakliggend snoer is vruchtbaar en wordt meestal gevormd met grootvormige variëteiten, omdat deze, kort bij den grond hangend, weinig last hebben van afvallen door sterken wind. Mochten ze vallen, dan kneuzen ze toch nog niet. Langs paden en perken,

VORMBOOMEN. ENKELE PALMETTEN MET HORIZONTALE EN GEBOGEN TAKKEN.

sterker ontwikkeld is dan bij de andere plant en somtijds nauwelijks te vinden.

Na deze korte anatomische uiteenzetting is het te begrijpen, dat wanneer men een stam of tak buigt, zooals bij het schuine snoer het geval is, het spinhout aan de onderzijde van de bocht wordt samengeperst, evenals het bastgedeelte. Een gevolg daarvan is, dat het wortelvocht moeilijker passeert en de groei dus vertraagd wordt; iedere buiging in een stam werkt dan ook remmend op den groei, met dit gevolg, dat de vorming van bloemknoppen, de vorming dus van de generatieve deelen in de hand gewerkt wordt. Men zou dus gaan denken, dat het schuine snoer verre te verkiezen is boven het loodrechte, dat steeds te sterk in den kop groeit, maar jammer genoeg brengt de schuine vorm ook weer bezwaren mee. Zoo ziet men steeds bij alle schuine snoeren, dat op de zijde naar boven gekeerd, ontzettend zwaar hout ontstaat, terwijl aan de onderzijde met alle mogelijke middelen gewerkt moet worden om z.g.n. vruchthout te behouden. Hierdoor ontstaat een volkomen afwezigheid van evenwicht in den boom, wel is de groei aan den top en aan het benedengedeelte meer gelijk dan bij het rechtstaande snoer, maar een ander en, volgens mij, grooter bezwaar is thans geworden de groote groeiverschillen aan boven- en onderkant van den stam. Dit euvel is vaak zóó sterk, dat men steeds moet snoeien en sterk innipen op den bovenkant (rugzijde), zonder het gewenschte succes, n.l. bloemknopvorming, te verkrijgen. Snoeit men één zware scheut zoo noodig kort weg, dan komen er 2, 3 of meer zware voor in de plaats. En de onderkant (buikzijde) gaat, al was ze aanvankelijk goed van hout voorzien, langzamerhand in groei achteruit en verliest vruchthout. Niet altijd en bij alle variëteiten is dit contrast tusschen boven- en onderkant zóó groot, maar de groeiverschillen zijn wel altijd van dien aard, dat een voortdurend waken noodig is.

Om een duidelijk inzicht in deze groeiverschillen te krijgen, dient nog het volgende opgemerkt: door de bocht wordt de

waar anders niets gepoot kan worden, vinden deze vlakliggende snoeren een gunstig plekje. Ze worden aan een ijzerdraad, dat over eenige paaltjes gespannen wordt, vastgebonden, zooals de afbeelding ook aanduidt. De afgebeelde peer is de Beurré Lebrun, een prachtig geel gekleurde groote vrucht, die zeer goed de tafel siert en voor October bestemd is.

HORIZONTALE SNOER, PEER BEURRÉ LEBRUN.

De afstand waarop men deze snoeren poot, is ongeveer 4 tot 5 Meter en hangt wel eenigszins af van den min of meer sterken groei der variëteiten. Evenals het loodrechte en schuine snoer ent men voor deze vormen ook op zwakgroeiende onderlagen.

* * *

Meer samengesteld dan de snoeren zijn de *Palmetten*, waarvan bijgaande afbeelding ons reeds 2 typen vertoont: 1 hoofdstam met in het eene geval 7 étages, dus 14 horizontale takken, in het andere geval met 3 étages, dus 6 takken, die in hoepelvorm zijn geleid. Deze laatste vorm wordt, als zijnde van weinig belang, zelden aangetroffen en dient meer als aardigheid, evenals zoo vele andere vormen, zooals letters, cijfers, enz. In de combinatie zooals de foto ze weergeeft, is ook de palmet, met 7 étages niet tot haar recht gekomen en staat gedrongen tusschen de andere in, waardoor de mooie, vruchtbare vorm, die zoo'n enkele palmet met horizontale takken geven kan, niet in het oog valt.

De volgende afbeelding geeft zoo'n vormboom beter weer. Deze bestaat uit een 13-tal étages, iedere étage van 2 takken. Voor groote muren en sterk groeiende variëteiten is zoo'n groote vorm met veel gesteltakken wel op zijn plaats. Hoe meer gesteltakken we echter vormen, hoe moeilijker het wordt evenwicht in zoo'n boom te bewaren. Daarom zijn deze voor den kweker veel moeilijker dan de reeds besproken snoeren; voortdurend moet ingesnoeid worden om nieuwe étages te vormen, om zwakke étages te versterken, sterke te verzwakken, in 't kort alles moet beproefd worden om het zoo noodige evenwicht in zoo'n boom te behouden, zoodat het jaren duurt eer deze vruchtbare vorm de geheele muur- of schuttingvlakte bekleed heeft.

* * *

Een geheel anderen vormboom toont onze afbeelding nog, een boom nl., die als geheel vrijstaande boom kan beschouwd worden, ofschoon hij in zijn jaren van vorming toch aan een eenvoudige leiding gesteund heeft. Deze boom noemt men een *viervleugelige pyramide*. Als een, later te beschrijven, pyramide gebouwd, verschilt ze hiermee in zooverre, dat de gesteltakken, die de étages van 4 takken vormen, in 4 richtingen loodrecht op elkaar geleid zijn, zoodat lucht, licht en zon tot midden in den boom komen kunnen.

Iedere tak wordt als gesteltak, zooals van de horizontale palmet, behandeld, zoodat het draagvlak veel grooter wordt en de vruchten tot bij den hoofdstam kunnen hangen, wat bij een gewone pyramide weer minder het geval is.

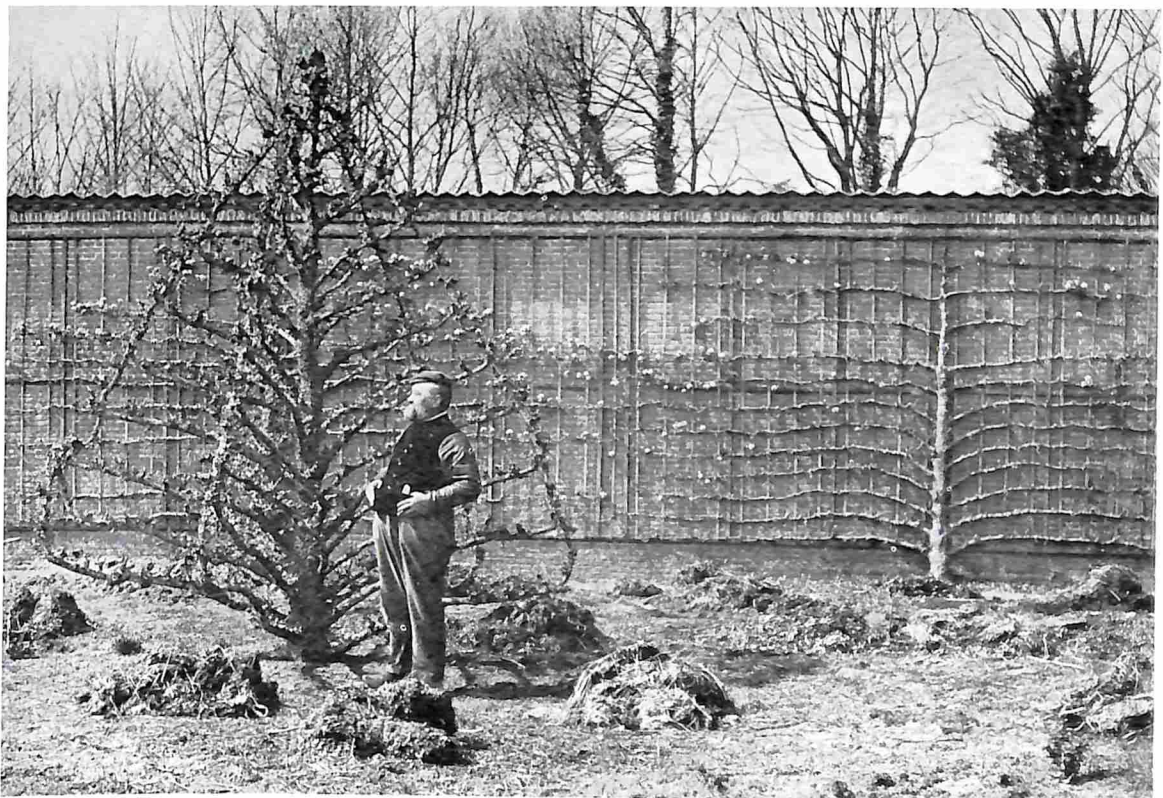
Over de vorming van deze beide laatste vormen kan later wel wat uitvoeriger het een en ander medegedeeld worden. Voorloopig zullen we volstaan met ook deze vormen aan de liefhebbers (sters) van fruitteelt aan te bevelen, de opbouw kost moeite, maar deze wordt ruimschoots vergoed door meestal regelmatige opbrengsten van heerlijke vruchten van eerste kwaliteit.

C. S.

HYDROCHELIDON NIGRUM (L.)

MIDDEN Juni was het, toen ik met den ouden visscher mijn geliefd Brabantsch meertje weer eens bezocht. Helder was het water, en op de meeste plaatsen niet meer dan een meter diep, zoodat je op den bodem duidelijk de groote waterplanten kon zien.

Uitgestrekte rietbosschen links en rechts, begrensd met de schoone callitriches en de bloemkransen der hottonia's. Blanke, smetteloze waterlies en gele plompen brachten kleur in het echte Hollandsche landschap, waarboven zich de prachtige blauwe zomerhemel welfde. Vogels waren er ook present, bij massa's. Een groote fuut komt met veel statie uit een zijkreek, ziet ons onmiddellijk, lacht een duivelschen schaterlach, en verdwijnt onder de oppervlakte. Een 100 M. verder

VORMBOOMEN. VIERVLEUGELIGE PYRAMIDE EN ENKELE HORIZONTALE PALMET.

komt hij weer te voorschijn, en daar, aan den rand van het rietbosch voelt hij zich veilig; kris en kras zwemt hij er rond, klept van tijd tot tijd met de vleugels, en gaat dan rechtop in 't water staan zoodat zijn wit satijnen borst blinkt in den zonneschijn. Karkieten, groote en kleine, krassen en knarsen, in het riet, de boschrietzanger is ook op zijn post, en op een stok van een fuik telt de rietgors met zijn pikzwarten kop en bef onvermoeid: een, twee, drie... Een enkelen keer brengt hij 't wel eens tot vier, en dat schijnt altijd een groote prestatie te zijn. Koeten nestelen hier bij massa's, zeker minstens honderd paren. Men zou hen de karaktervogels dezer streken kunnen noemen, maar dat epitheton komt nog meer toe aan het vogeltje, welks naam ik als titel boven dit artikeltje geplaatst heb, de Zwarte Stern.

De meeste menschen, die iets van vogels afweten, maar er toch geen speciale studie van maken, meenen dat de sterntjes onvermijdelijk aan de zee verbonden moeten zijn. Badgasten en duinwandelaars ontmoeten de sierlijke zeezwaluwen steeds in zeer grooten getale, en omdat men ze bijna nergens anders te zien krijgt, komt al gauw de gedachte, dat de sterns bij de zee behooren. Voor een groot gedeelte is dat wel waar ook. Vischdiefjes, dwergsterns, groote- en Noordsche stern zal men daar het talrijkst aantreffen, en vooral het nooit volprezen eiland Texel handhaaft nog steeds een schitterende reputatie in deze. Doch er is één soort, die ook op de binnenwateren van ons moeraszige landje in groot aantal broedt, en dat is de moeraszeezwaluw, de zwarte stern, de *Hydrochelidon nigrum* van Linnaeus.

De menschen die dezen vogel van nabij kennen, weten, hoe vele honderden er ieder jaar in ons waterlandje broeden, en hoe zij zich steeds in hun domein weten te handhaven. Geen vogel is zoo onafscheidelijk aan het hem omringende landschap verbonden als het zwarte sterntje aan de polders, plassen, poelen, sloten en kreken van Brabant. Den geheelen langen zomerdag is hij in de weer, van het krieken van den morgen tot de laatste stralen der ondergaande zon moet hij zorgen voor het wijfje, dat tusschen de scheren de drie donkere eieren uitbroedt, of voor zijn steeds hongerige jongen, die ongeduldig wachten op de terugkomst.

Ontegenzeggelijk is de zwarte stern een zeer nuttig dier. Allerlei waterinsecten, zooals schaatsenloopers, riettorretjes, muggenlarven, schrijvertjes, bootsmannetjes, kikkervischjes, wormen enz vormen zijn hoofdvoedsel. Ook boven de weilanden der polders kunt ge ze steeds aantreffen. Daar vangt hij weer andere prooi dan op het meer. Libellen, zweefvliegen, haften, motten, horzels en vlinders worden met veel gezwenk en gedraai ver-

meesterd, wat zeer pleit voor zijn ongeëvenaarde vlugheid en scherpte van blik.

Op het bouwland ten slotte ontgaat hem geen meikever, sprinkhaan of krekkel. Gij ziet, wat een veelzijdig diertje de zwarte stern is, en zulke vogels moeten wel een goede toekomst hebben, ofschoon op v'e plaatsen die optimistische voorzegging wel gelogenstraft schijnt te worden, en het er slecht voor hen gaat uitzien. In de laatste jaren wordt er in ons land veel ontgonnen, gedraineerd, drooggelegd en gebaggerd, en daardoor zijn de sterntjes al veel minder talrijk dan weleer. In Engeland is het net zoo gegaan, en daar hebben de Engelschen nuspijt genoeg van. Door de intensieve cultuur broedt hij daar sinds 1850 niet meer, waardoor de Britten een groote bekoorlijkheid op hunne „Broads” minder bezitten. Degenen, die soms nog een poging doen, om er zich weer te vestigen, vallen meestal in handen van rariteitenjagers. Zoover zal 't in ons land nog wel niet zoo gauw komen, want hier hebben ze altijd een veilig toevluchtsoord in het Naardermeer, dat wel steeds een asyl voor fauna en flora zal blijven ten gerieve van hen, die na ons komen. Over de nestwijze van het zwarte sterntje is in de ornithologische wereld nogal eens wat geschreven en gekibbeld. De eerste autoriteiten waren Nozeman en Sepp, die verklaarden, dat zij (de sterns natuurlijk) hunne nesten maakten op waterleliën (Nymphaea's). Dat is echter later weersproken, en Naumann en Friderich melden, dat de broedplaatsen hoofdzakelijk zouden zijn op plaatsen, waar men de waternoot (Trapa natans) aantreft. De meeste schrijvers echter zijn voorstanders van de broederij op Stratiotes aloides (scheren). Hierop vond ik de nesten ook meestal, en onze foto illustreert dit type. Het nest bestaat dan uit zeer weinige stengels, riet, rietbladeren en verdere plantendeelen, en ligt vlak boven het water. Ook vond ik wel nesten op samengewaaide, of op een hoop gedreven lischodden, riet, Nymphaea's, egelskop en andere waterplanten, maar dat type komt toch niet zoo veelvuldig voor, als dat van de schereren. Gaarne nestelt het sterntje ook op levende planten, en het is een magnifiek gezicht, het slanke, zwarte vogeltje te zien zitten op het nest tusschen de gele plompen, de witte waterlelies, de rose hottonia's, en een mooiën, donkergroenen achtergrond van wuivend riet. Ook hoopen omgewaaid riet, egelskop en andere waterplanten benutten ze gaarne; die drukken ze nog wat vaster ineen, zoodat er een kleine holte ontstaat, waarin de eieren worden gedeponeerd. Over een andere nestwijze bericht Jac. P. Thijsse in het Intieme leven der Vogels (blz. 94): „Daar (op Texel) nestelt het zwarte sterntje op natte hooilanden. Geen vlot, geen trilbodem, geen waterplanten: de eieren liggen op een klein bodempje van doode stengels en dorre grasjes vlak op den grond, haast net als kievitseieren. Toch is het altijd niet zonder eenige moeite te bereiken, daar het dier steeds de laagste plekken van het hooiland kiest, die altijd min of meer overstromd zijn.” Dit laatste type heb ik nooit aangetroffen, het volgend voorjaar hoop ik het op Texel zelf waar te nemen. Onmogelijk is het niet, dat hij in de Brabantsche polders ook op deze wijze broedt, maar bewezen is het nog niet, zoover mij bekend.

Had ik ongelijk, toen ik zeide, dat het zwarte sterntje een veelzijdig dier is? Soms broeden ze jaren achtereen op dezelfde plaats, om er plotseling niet te verschijnen; ook de tijd van broeden is hun vrij onverschillig, zoowel in midden Mei als in begin Augustus vond ik volledige legfels der soort. Verder is er opgemerkt, dat zij plotseling verschijnen, binnen twee of drie dagen 'n nest maken, de jongen grootbrengen, en dadelijk daarna de streek verlaten. Dit moet worden toegeschreven aan den zwerf- en treklust dezer vogels. Van alle sterneieren zijn die der besproken soort het donkerst van kleur, en hebben een peervormige gedaante. Het legsel bestaat meest uit drie, vaak uit twee en een heel enkelen keer uit vier eieren. Zoo'n groot

Foto C. J. de Wolf.

NEST EN EIEN VAN DE ZWARTE STERN.

aantal vond ik nog maar één keer. Wat zijn de ouden bezorgd voor hun nesten met eieren of jongen! Eerst is het nog stil op het water, in de verte zweven een paar sterntjes. Eén ervan roept plotseling een snijdend krie, krie, krie, en daar rijzen ze plotseling op uit de waterplanten, één voor één, van alle kanten tegelijk, en vallen ons onder luid geschreeuw aan. Vooral op Spits, den hond die ons meestal op onze tochten vergezelde, hadden zij 't begrepen, en wanneer die zich te water begaf om een bad te nemen, bereikte het gejoel het hoogtepunt. Soms gingen ze met klappende wieken op den voorsteven van de boot zitten, zoodat wij ze in al hun pracht konden bewonderen. Het zijn moedige vogels, vol kracht en durf.

W.

FAZANTEN EN FAZANTENJACHT.

HET is een veertigtal eeuwen geleden, dat er van fazanten voor het eerst werd melding gemaakt. Het was toen Jason, zoon van Eson en van Alcimedes, met zijn bende van drie en vijftig gelukzoekers, in Griekenland terugkwam en in plaats van het Gulden Vlies, dat hij heette te hebben veroverd, niets anders meebracht dan eenige vogels, wier kleurenpracht alles overtrof wat men vóór dien tijd gezien had. Die vogels hadden zij gevangen langs de boorden van den Phasius en de fazant (Phasianus), zoo werd de nieuwe wondervogel genoemd, deed zijne intrede in de bekende wereld.

In Griekenland was hij spoedig t'huis; hij vond er, wat voor zijn vermenigvuldiging noodig was en het duurde niet lang of hij was verspreid over het heele rijk.

Reeds bij Aristoteles vinden wij eene beschrijving van de wijze waarop zij zich baden in het zand en die beschrijving had hij niet kunnen geven, wanneer hij niet in de gelegenheid was geweest om, van nabij, een zeker aantal dier vogels te kunnen gadeslaan. De fazanten waren reeds oud toen Aristoteles leefde, want ook de oude wijsgeer Solo maakt er gewag van.

Croesus, koning van Lydië, kwam den ouden man eens bezoeken omringd van al de pracht zijner koninklijke weelde en vroeg of Solo, in zijn leven, dergelijke pracht wel eens aanschouwd had? Ik heb fazanten gezien, was het antwoord, en sedert dien is er geen pracht meer waarover ik mij verwonderen kan.

Dat Varro er geen melding van maakt, wettigt de veronderstelling, dat, onder de Romeinsche Republiek, de fazant nog niet bestond, tenminste nog niet bekend was in Italië. Daarentegen kende hem I linius, waarschijnlijk echter alleen bij naam en als iets van buitengewone zeldzaamheid en zeer kostbaar; althans hij maakt er zijn rijke tijdgenoten een verwijt van, dat zij zulke buitensporige prijzen betalen voor de vogels die het sieraad zijn van de boorden van den Phasius.

Er was toen geen veroveraar die naar zijn land terugkeerde of hij bracht fazanten mee en meer dan waarschijnlijk zijn het de romeinsche proconsuls geweest die, tegelijk met de voortbrengselen der Grieksche kunst, met beelden, schilderstukken en verdere kunstgewrochten, ook later fazanten hebben meegebracht en ze in Italië hebben bekend gemaakt. Noch bij Patronius, noch bij Juvenalis, twee groote hekelaars der romeinsche losbandigheid, wordt met een enkel woord gerept over dit koninklijke wild en eerst onder Heliogabalus maakte het romeinsche volk er kennis mede. Deze acht-en-twintigste der Cesars voedde er zijn leeuwen mede! Fazanten als voedsel voor roofdieren! Zijn dat geen parelen voor de zwijnen?

De Barbaren, die meer hielden van goede sier dan van kunst, meer van jacht dan van wetenschappen, brachten ze mee naar het Noorden, lieten ze los in hunne velden en bosschen en waren de eersten, die van den fazant een geliefkoosd jachtwild maakten. Evenals eeuwen vroeger, in Griekenland, vond hij ook hier terug wat hij vond in zijn vaderland; groot was de rust die hem gegeven werd in de onmetelijke bosschen, overvloedig het voedsel dat overal te zijner beschikking was, bovendien werden zij streng gestraft, de vermetelen, die het waagden er jacht op te maken, zonder daartoe gerechtigd te zijn en het was dan ook niet te verwonderen, dat hij zich daar thuis gevoelde en vermenigvuldigde.

Onder de regeering van Eduard I. in het begin der tiende eeuw, kostte in Engeland een fazant vier pence, gelijkstaand met twee Hollandsche dubbeltjes. Al had dat bedrag, zegt Franklin, twintig maal meer waarde dan het thans heeft, toch was die prijs niet buitensporig hoog en mogen wij met grond aannemen dat de fazanten er toen reeds niet alleen algemeen bekend, maar ook zeer talrijk waren.

Daarentegen schenen zij in Italië nagenoeg te zijn uitgestorven, en zeer zeldzaam te zijn geweest in Frankrijk. Dit valt af te leiden uit enkele schrijvers der veertiende eeuw, waaronder ook Petrarchus, die van fazanten alleen melding maakt, in zooverre, dat hij den adel uit zijn tijd duchtig de les leest over hunne zucht naar buitensporig kostbare maaltijden.

Tot aan Hendrik IV was hij niet anders bekend dan als voliërevogel en als koninklijk wild, d.i. als wild dat alleen door den koning en diens hovelingen mocht gejaagd worden; op straffe van honderd stokslagen was het zelfs aan niet-edelen verboden

fazanten te eten en de edelen, geen hovelingen, mochten ze alleen houden in gesloten ruimten. Onder Lodewijk XIII was de fazant nog geen valkenwild, zooals blijkt uit „La Fauconnerie” van Esparron, waarin alle door valken te jagen wildsoorten worden opgenoemd; op die lijst komt de fazant nog niet voor.

Eerst bij Buffon, den bekenden Franschen natuurvorschuer, vinden wij eenige gegevens omtrent het gebied waarover, in zijn tijd, de fazant verspreid was. „Fazanten — zegt hij — vindt men nu in verschillende landen van Europa, men vindt ze o.a. in Spanje en in Italië, en, in dit land vooral, in de Romeinsche Campagna, in de omstreken van Milaan en op eenige eilanden van de Golf van Napels. Men vindt ze verder in Duitschland, in Frankrijk en in Engeland; in beide laatste landen echter maar weinig. Zelfs beweren de schrijvers van „The British Zoology”, dat men in Engeland te vergeefs zou zoeken naar een wilden fazant, luxe-fazanten vindt men er echter des te meer. In Schotland vindt men geen andere fazanten dan die welke gefokt worden in de volières der edelen of der groot-grondbezitters. En in Ierland, zegt Botter, zijn de fazanten onbekend. Linnæus noemt ze niet onder de jachtvogels van Zweden; in Pruisen bestaan ze alleen sedert een twintigtal jaren, daarentegen komen ze zeer talrijk voor in Bohemen. Aanleiding hiertoe gaf hertog Frederik, die er een paar honderd losliet in de bosschen van Saksen, tegelijk een zware straf bepalende tegen degenen die het zouden wagen hen, op welke manier ook, te bemachtigen, en zoo de vermenigvuldiging ervan in de hand werkte. In Zwitserland daarentegen vond Gessner, die het land doorkruiste, er geen enkele”.

Zoo was de toestand een eeuw geleden. En nu, wat een verandering! Geen land meer bijna, en van die landen haast geen provincie, haast geen jacht van beteekenis zelfs, of er komen fazanten in voor. Bijna geen jager, en zeker geen jager van beteekenis, of hij kan zich de weelde veroorloven, om, zoodra October in het land is, eenige zijner beste vrienden te verrassen met wat nog steeds genoemd wordt, een „koninklijk geschenk,” met een koppel fazanten.

Het zich meer en meer verspreiden echter van den fazant, het zich democratiseren, als wij het zoo noemen mogen, van dezen prachtige jachtvogel, heeft toch niet den minsten invloed gehad op zijn zeden en gewoonten. Wat de fazanten waren, toen zij voor het eerst in Europa kwamen, dat zijn zij nu nog. Om zich over dag te verpoozen, moeten zij hakhout hebben, zware boomen, om op de dikste takken 's nachts een rustplaats te vinden, ruime vlakten om, wanneer zij er lust in hebben en zonder er veel naar te moeten zoeken, datgene te vinden, wat hun het aangenaamste is. Een vogel die zoo houdt aan zijn gewoonten als de fazant.

Wanneer hij, bij het krieken van den dag, den kop uit de veeren steekt, dan slaat hij even de vleugels uit, om er zich van te overtuigen dat zij door de nachtrust niet zijn verstijfd; zijn alles behalve welluidende stem wekt de in zijne buurt nog sluimerende rasgenooten; met een enkelen oogopslag verkent hij de omgeving en strijkt dan neer op de vlakte om er te ontbijten. Hoort hij t' huis op een dier uitgestrekte jachtterreinen waarin hij op het noodige toezicht kan rekenen, dan duurt die eerste maaltijd betrekkelijk lang; dan verlaat hij de ontbijttafel eerst tegen acht of negen uren en trekt hij zich dan terug in het lage kreupelhout. Daar drentelt hij rond, pikt hier of daar op wat van zijn gading is, baadt zich in het mulle zand om zijn toilet te maken, zuivert zich van hinderend ongedierte, tracht zich te verbergen voor het oog van den loerenden jager en houdt zich zooveel mogelijk op eerbiedigen afstand van den zoekenden jachthond.

In den namiddag komen de fazanten weer uit de dekking te voorschijn en houden zich dan tot tegen het vallen van den avond, onledig met het zoeken naar voedsel. Is de honger gestild dan zien zij uit naar eenen boom, liefst een hooge, om er, soms een voor een, soms ook in gezelschap, op een der zwaarste takken den nacht te gaan doorbrengen. Is de lucht betrokken dan gaat al spoedig de kop tusschen de veeren; schijnt daarentegen de maan, dan duurt het langer vooraleer allen in rust zijn; dan hoort men van den eenen boom naar den andere der fazanten schrille stem, vragend aan en ontvangend van andere de nieuwtjes van den dag. Eerst wanneer ze alles weten, draaien zij om den roeststok, laten zich op de pooten neerzakken en blijven in die houding zitten tot den volgenden dag.

Waar de fazanten van leven? Van alles; van bessen en insecten, van mierenlarven, van jonge graanhalmpjes. Zij houden van lijster- en van jeneverbessen; zij zijn verzot op druiven en krenten, zij eten bramen en frambozen, houden van vlierbessen en versmaden verder geen enkele graansoort.

Vreemd echter dat de mannelijke en de vrouwelijke exemplaren zooveel van elkander verschillen. Zoo eenvoudig het kleed der hennen is, zoo rijk en kleurevol is dat der hanen; dit onderscheid bestaat niet alleen bij de luxe-varianten, het bestaat ook bij de gewone boschfazanten en is het sterkst gedurende den bals-

Foto J. L. Jansen.

NEST EN EIEN VAN DE FAZANT.

tijd, den tijd die het paren der fazanten voorafgaat. Zoolang zij nog jong zijn is de kleur van beide geslachten gelijk en is het, voor een niet-kenner, zoo goed als onmogelijk om de hanen van de hennen te onderscheiden; nauwelijks is de jacht open of er doet zich een nieuwe moeilijkheid voor; jonge en oude hanen zijn dan in volle veerenpracht en alleen het geoefend oog van den geroutineerden jager is in staat om de ouden te onderscheiden van de jongen. Enkele hennen die, bij geluk, zeer oud worden, willen wel eens eene kleur aannemen, die veel op de kleur der hanen gelijkt en meer dan eens is het voorgekomen dat men op drijfjachten, waarop uitsluitend hanen mochten geschoten worden, van die bontgekleurde hennen schoot. Groot is dan de vergissing niet en hem, die ze begaat zal zij niet worden ten kwade geluid, omdat dergelijke hennen toch onvruchtbaar zijn, waardeloos bijgevolg voor de instandhouding van hare soort.

Dat voor de jacht op fazanten, de kennis der gewoonten van deze vogels den jager bij het opsporen van dienst is, lijdt geen twijfel. Weet hij waar zij zich bij voorkeur ophouden, is het hem bekend, wanneer zij langs den boschkant of in de vlakte, wanneer zij daarentegen in het hout zijn, dan zal hij hen zoeken naar die kennis regelen en daardoor zijne jacht voordeeliger maken. Kennis van het terrein, kennis van de gewoonten der vogels zijn twee factoren die zich bij de fazantenjacht doen gelden.

(Wordt vervolgd).

L. SEEGER.

FAZANTEN OP HET NEST.

EEN MERKWAARDIGE ZWAM.

(*BOLETUS PARASITICUS BULL.*)

ZOALS men gemakkelijk genoeg kan zien, onderscheiden de zwammen zich van verreweg de meeste andere planten door de eigenschap van geen chlorophyl of bladgroen te bezitten. Nu is dit bladgroen niet alleen een sieraad voor de hoogere planten. Integendeel, het vervult een der belangrijkste functies in het plantenlichaam. In de chlorophylkorrels toch wordt onder invloed van het zonlicht, uit het koolzuur der lucht en het water uit de plant zelf, een der onontbeerlijkste bestanddeelen van het plantenlichaam gevormd, n.l. het zetmeel. Tot dit proces nu zijn de zwammen niet in staat. Deze moeten derhalve hun koolstof aan een andere bron ontleenen dan aan de lucht. Inderdaad is dit het geval. De fungi leven of op organischen afval (rottend hout, afgevalen bladeren, dierlijke uitwerpselen, enz.) of op levende planten of dieren. Die der eerste soort noemt men *afvalplanten* of *saprophyten*, die der tweede categorie *woekerplanten* of *parasieten*. Verreweg de meeste hoogere zwammen, de zoogenaamde „paddenstoelen” dus, behooren tot de eerste groep, tot de afvalplanten. Slechts een betrekkelijk klein deel leeft parasitisch op hoogere planten, vooral boomen.

Nu komt er echter in ons land een buitengewoon merkwaardige zwam voor, de *woekerende Boletus*, die — en dit is het ongewone — parasiteert op weer een andere zwam. Het slachtoffer van dezen paddenstoel is een stuifzwam uit het geslacht *Scleroderma* en wel voornamelijk de *aardappelbovist* (*Scleroderma vulgare*). Deze aardappelbovisten (zie *Buiten*, jaarg 1908, blz. 479) komen in onze loofbosschen buitengewoon veelvuldig voor. Op sommige plaatsen zijn ze bij troepen te vinden. Wie nu met *Boletus parasiticus* wil kennismaken, kan niet beter doen dan nauwlettend een groot aantal van deze stuifzwammen te bekijken. Misschien — want *Boletus parasiticus* is vrij zeldzaam! — vindt hij er een paar, waar een buiszwam van 4 à 8 c.M. hoogte dicht tegen aan gegroeid is. Tien tegen één is dit de gezochte woekerzwam. Voor de volledigheid voegen wij er nog even een beschrijving van dezen paddenstoel bij. *Boletus parasiticus* is een niet al te groote buiszwam. (Keert men hem om, kijkt men derhalve onder tegen den hoed, dan ziet men honderden gaatjes, de openingen van fijne buisjes.) De buisjeslaag is van buiten geel, van binnen groengeel. Het hoedje is bovenaan geelbruin getint. De kleur van den steel is eveneens geelachtig, doch van boven vaak roodbruin. Soms is deze steel in het midden een weinig opgezwollen. Het vleesch eindelijk is geelachtig wit, doch loopt enkele oogenblikken na het doorbreken eenigszins rood aan. Ten slotte merken wij op, dat de hoed bij jonge exemplaren glad, doch bij oudere door scheuren in vakken verdeeld is.

Gewapend met deze gegevens, zal iedereen deze merkwaardige buisjeszwam wel kunnen determineren. Doch laat niemand haar als voedsel willen gebruiken. Want zij staat bij de mycologen als verdacht aangeschreven — trouwens ook de aardappelbovist zelf is vergiftig! — en zolang onze kennis der zwammen niet op veel hechtere grondslagen berust dan tegenwoordig, verdient het aanbeveling, bij het eten van paddenstoelen de grootst mogelijke voorzichtigheid te betrachten. Weliswaar zal iemand niet gemakkelijk een maaltje van dezen zeldzamen fungus kunnen verzamelen, doch allicht zou de een of andere zwammenverzamelaar een exemplaar kunnen voegen bij andere eetbare soorten. Vandaar mijn waarschuwing!

L. DORSMAN CZN.

LIMBURGSCHEN SAGEN

EN LEGENDEN.

DE AFFERDSCHEN HEIDE EN DE DWERGEN.

DE zon gloeit wit aan den wolkenloozen hemel. De wijde heide glanst in bruinpurper en schijnt door de warmte te sidderen en te beven. De heuvelen liggen rij aan rij, als eene zee in stormwoede, gestold in zondvloedsnacht. Een enkel wit meeuwtje zweeft boven het kleine, geel-groene moerasvlak. Geen geluid stoort de plechtige stilte der Afferdsche heide, afgesloten als ze is door de donkere Blijenbecker bosschen en het blauwopdoemende Hassum en Plees. De Schenckendijk, eertijds gelegd door een Schenck van Nijdeggen, om ook in wintertijd zijne uitverkorene, eene schoone uit den boerenstand, te kunnen bereiken ligt daar onder als een lange, domme, rechte lijn. Overal rust!

Eensklaps verschijnt de *Houwwrouw* 1) boven de heuvelen, onzichtbaar zelf, maar drillend en draaiend, als in wilden wals, alles wat maar licht is, stroospieren, riethalmen, hooiboschjes, hei en bladeren mede de lucht in voerende in vroolijke jacht.

Ge voelt haar gang als een luchtstroom en ziet haar trekken in rechte lijn, den Schenckendijk kruisende, tot aan den hoogen *Hussenberg* of de *Eerd*. Daar krijgt ze rust. Want zij is daar gekomen aan de woning, waar eertijds *Aart*, 2) de koning met den grijzen baard, woonde, met Wigant den strooper, Wim den visscher en Wieland den slimmen smid, hoofden van het dwergenvolkje, huisden. In de *Eerd* werd gesmeed en gewerkt, daar rookten soms de vossenpijpen en dassengangen. Nog woont er — zegt men — een treurige rest van 't sluwe volk, maar zijn heerlijkheid is verdwenen en vergaan.

Toch lachen ze soms nog, dat het schatert als spechtenroep over de heide en zitten op den uitkijk.

Als de *Wilde Jacht* 3) van de Maas uit de Meijerij komende, over de zandige vlakten gevaren, de Blijenbecker bosschen bereikt en deze in hun knoestige stammen en wortels doet beven en schudden.

Of als bij het bleeke maanlicht hunne trouwe vriendinnetjes, de teere *Alven* 4), voor hen de lichte dansen uitvoeren boven de meertjes bij het gezang der krekels tusschen de vlugge *dwaal- en hiplichtjes*. Nog leeren zij elkander daar de geheimen van steen en plant, en bewaren zij de verborgen schatten en hun kleine vorstenkroontjes in trouwe wake.

Maar zij bezoeken al lang niet meer den mensch, thans hun erfvijand geworden.

Zij malen des nachts niet meer voor den luie molenaar van Plees voor een bord vol boonen.

Zij poetsen het koper niet meer van de luie dienstmaagden van den Schenckenhof voor wat kaas of eieren.

De jonge *Aartjes* en *Aartjeskinderen* treuren. Zij zijn gestoord. Want de ploeg trect diepe voren in hunne heide. Paardengetrappel en rossengestamp, het gedreun van den hoefslag en het klappen der zwepen verbreken de heilige rust, die eeuwen lang het recht was op hunne paden.

De ontginning nadert, onweerstaanbaar en zeker. Het volkje heeft het begrepen. Zijn laatste ure komt. De ouden kunnen nog sterven in verdriet, maar van ouderdom — echter de jongeren teren weg van ergernis.

En op den dag, dat het ploegkouter, wit-glanzend als het zilver hunner kronen, de flanken van den *Hussenberg* en de *Eerd* zal doorkerven, zal de laatste van den stam, het laatste *Alvermannetje* wegzinken en vergaan.

Dan zal de groote, bruine heuvelstreek hare bekoorlijke poëzie verliezen en geheel behooren aan den zwogenden, strijdenden, grilligen mensch.

A. F. VAN BEURDEN.

1) Houwwrouw, aldewiever = draaiende luchtstroom bij warme dagen.

2) In den Hussenberg woonde „Aart” de koning der Alvermannetjes in een „eerd”.

3) Van stormvlagen wordt gezegd, dat de „wilde jacht” door de lucht vaart.

4) Het volk beschouwt de Alven of moerasgeesten als vrouwen der Alvermannetjes.

Foto L. Dorsman Czn.

BOLETUS PARASITICUS BULL.

IN DE SCHADUW.

De groene wal vol holle, kleine kloven,
En overweld door spichtig, gelend gras;
De punten slierend langs den rimpelpas
Is onder zwart, maar als smaragd van boven.

Uit 't blauwe ruim komt dartlend aangestoven
Een waterjuffer en ontvlucht nu ras
Het licht, dat brandend als een oven was,
Om gloed van 't lijf in koele schauw te dooven.

Een waterrat, ter jacht op waterspinnen,
Die kringen trekken op het vlak der beek,
Ziet vreugdevol het roekeloos beginnen
Van 't fraaie dier, dat langs hem nederweek,
Maar op haar vleug'len dringt het licht weer binnen:
Zij spoedt zich voort, naar verre, veilger streek.

J. WINKLER FRINS.

HERFST.

't Is herfst, de herfst gaat rond in 't woud
en verft er de bladeren gouden....
't Is herfst en d'avond die komen gaat,
hult alles in 't spokige nevelgewaad
en sluipt als de dood door de wouden.

Maar schoon is de dood van 't koninklijk woud,
die rooden en goud, de blaadren doet bevende zijgen,
en 'k voel dat 't al zoo wezen moet,
het stervende woud en mijn hart dat bloedt
en 't Eeuwige dat blijft zwijgen....

S. G. REDDINGIUS—VAN HARLINGEN.